

Salač, Vladimír

Keltové a Germáni - teze a obrazy

Studia archaeologica Brunensia. 2023, vol. 28, iss. 2, pp. 175-196

ISSN 1805–918X (print); ISSN 2336–4505 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SAB2023-2-6>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79371>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20240131

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Keltové a Germáni – teze a obrazy

Celts and Germans – theses and images

Vladimír Salač

Článek připisuji své ženě Heleně, která zabránila jeho smazání s odůvodněním – „konečně něco stručného“.

1. Soudí se, že v mladší době železné žili ve střední Evropě Keltové a Germáni.
  - 1.1. Keltové sídlili severně od Alp, severně od Keltů žili Germáni (obr. 1).
2. Na Kelty i Germány se hledí jako na etnika.
3. Existuje mnoho definic etnika. Žádná není obecně platná a uznávaná. Nikdo přesně neví, co to etnikum je a jak objektivně určit, kdo k němu náleží a kdo ne.
4. Přesto (právě proto) existuje mnoho metod, jak příslušnost k etniku stanovit. Panuje přitom očekávání, že platí, čím propracovanější a podrobnější metoda je, tím větší je šance stanovit objektivní pravidla pro příslušnost k etniku (obr. 2).
5. Archeologické prameny nejsou nositeli etnicity.
  - 5.1. Přesto archeologové rozlišují Kelty a Germány dle archeologických nálezů.
6. O etnicitě mohou informovat pouze písemné prameny.
  - 6.1. Antické písemné prameny informují o etnicitě výjimečně.
  - 6.2. Etnicita opírající se o antické písemné prameny je zpravidla interpretací novověkých badatelů.
7. Archeologové obvykle zkoumají a interpretují Kelty a Germány jakožto etnika, neboť doufají, že kombinací archeologických a písemných pramenů je možné etnikum určit.
  - 7.1. Archeologové přisuzují Keltům jednu kulturu, ale Germánům kultur a kulturních skupin několik (obr. 3).
  - 7.2. Teze 7.1. dokládá tezi 5.
8. Archeologové, stejně jako historikové, lingvisté a další badatelé spoléhají při určování etnicity Keltů a Germánů na antické písemné prameny.
  - 8.1. Přímo či nepřímo tak předpokládají, že antičtí autoři na rozdíl od dnešních vědců věděli, co etnikum je, a dokázali etnicitu lidí stanovit. Často i na dálku v oblastech, které nikdy nenavštívili.
9. Přejímání názvů skupin obyvatel a jejich etnických interpretací od antických autorů prokazuje, že badatelé různých oborů přímo či nepřímo usuzují, že ti uvažovali obdobně jako my dnes (obr. 4).

- 9.1. V neposlední řadě tím mají za to, že se antičtí autoři o etnicitu obyvatel střední Evropy v mladší době železné zajímali.
  - 9.1.1. Mezi historiky starověku převažuje názor, že reálná etnicita obyvatelstva střední Evropy antické autory zpravidla nezajímala.
10. Umělci, filozofové i vědci různých oborů mnohdy pochybují o podstatě věcí, jevů i různých tvrzení, a proto diskutují jejich smysl a význam (obr. 5).
11. Archeologové o významu a smyslu pojmů Keltové a Germáni zpravidla nediskutují (obr. 6).
12. Nejen archeologové doufají, že platí, že čím je písemný pramen starší, tím lépe umožňuje poznat počátky Keltů a Germánů.
13. Nejstarší dochovaný písemný pramen zmiňující Kelty představují zlomky tří vět Hekataia Milétského, sepsané okolo roku 500 př. Kr.
  - 13.1. Kelty před Hekataiem nelze prokázat, pouze předpokládat.
  - 13.2. Význam pojmu Keltové není u Hekataia zřejmý. Nelze doložit, že označuje etnikum.
  - 13.3. Hekataios zmiňuje Kelty při francouzském pobřeží Středozemního moře, jeho údaje nijak nedokládají jejich přítomnost ve střední Evropě.
  - 13.4. Za nejstarší informaci o Keltech ve střední Evropě se považuje Hérodotova zmínka, že Dunaj pramení v zemi Keltů, zaznamenaná po r. 450 př. Kr.
  - 13.5. Hérodotos ovšem zároveň tvrdí, že Keltové žijí za Héraklovými sloupy (Gibraltar) a sousedí s nejzápadnějším evropským lidem, Kynésii.
  - 13.6. Není zřejmé, zda Hérodotos věděl, kde Dunaj pramení.
  - 13.7. Hérodotova zpráva nemůže být dokladem přítomnosti Keltů ve střední Evropě v 5. stol. př. Kr.
  - 13.8. Nelze prokázat, že výraz Keltové označoval u antických autorů vždy totéž jediné etnikum.
14. Existence jediného etnika Keltů ve střední Evropě jižně od evropského středohoří v pěti posledních staletích starého letopočtu je interpretačním přáním archeologů, historiků starověku, lingvistů, případně badatelů dalších oborů.
  - 14.1. Keltové v archeologické literatuře jsou výtvozem archeologů.
15. Nejstarší jistý dochovaný písemný pramen zpravující o Germánech jsou Zápisky o válce galské G. J. Caesara, dokončené v zimě 52/51 př. Kr.
  - 15.1. Germány před Caesarem nelze prokázat, pouze předpokládat.
  - 15.2. Caesar označil obyvatele střední Evropy za Germány. Antický svět je do té doby považoval za Kelty (obr. 7).
    - 15.2.1. Caesar tak učinil z osobních politických důvodů.
    - 15.2.2. V době vzniku Zápisků nedošlo ve střední Evropě k výměně obyvatelstva.
  - 15.3. Díky Caesarově autoritě pojmenování Germáni pro obyvatele střední Evropy v antickém světě zdomácnělo. Germáni se v něm stali sociální realitou.

- 15.4. Dle historiků starověku obyvatelé střední Evropy v mladší době železné a v době římské naopak pojmenování Germáni za své nikdy nepřijali, v tomto prostoru se tedy sociální realitou nestali.
- 15.5. Od 3. stol. po Kr. přestali antičtí autoři označení Germáni pro souvěké obyvatelstvo střední Evropy používat.
- 15.5.1. Ve 3. století po Kr. nedošlo ve střední Evropě k výměně obyvatelstva.
- 15.6. Teze 15.2. – 15.5. dokládají, že pojem Germáni neměl ve staletích okolo změny letopočtu etnický význam.
- 15.7. Obyvatelé střední Evropy se nikdy necítili být Germány. Od 3. století je za Germány nepovažovali ani Římané. Germáni v obdobích mladších než 3. století jsou tudíž výhradně interpretačním konstruktem novověkých badatelů (obr. 8).
16. Existence jediného etnika Germánů ve střední Evropě v 1. století př. Kr. a ve staletích následujících je interpretačním přáním archeologů, historiků starověku, lingvistů, případně badatelů dalších oborů.
17. Prameny pro poznávání Keltů a Germánů jsou různorodé (písemné, hmotné, jazykové atd.) a ze své podstaty vzájemně nepropojitelné (nekompatibilní).
- 17.1. Připomínají skládačky (puzzles) s odlišně tvarovanými dílky (obr. 9).
18. Všechny prameny jsou neúplné.
19. Přesto je snahou archeologů a dalších badatelů kombinací dochovaných zlomků různorodých pramenů doložit keltské či germánské etnikum ve staletích okolo změny letopočtu ve střední Evropě. Vznikají různé definice a rekonstrukce Keltů a Germánů. Protože však není zřejmé, co etnikum vlastně je, nelze určit, které řešení je správné (obr. 10).
- 19.1. Nepomůže ani ve společenských vědách aktuálně převažující názor, že pro určení etnicity je rozhodující, jak se lidé sami cítí a za koho se považují. Tato oblast sociálního světa je pro nás nepřístupná, protože Keltové ani Germáni po sobě nezanechali rozsáhlejší písemné památky.
20. Keltové a Germáni jsou označení antického světa pro populace sídlící severně od Alp. Vznikla bez ohledu na jejich vlastní cítění, jazyk a materiální kulturu.
- 20.1. Keltové a Germáni představovali v antickém světě realitu, nikoliv však realitu fyzickou, ale sociální.
- 20.2. Tato realita neměla etnický obsah v dnešním slova smyslu.
21. Protože je etnicita Keltů a Germánů, stejně jako všechny ostatní etnicity, realitou sociální, nelze ji zkoumat pomocí přírodních věd.
- 21.1. Při určování etnicity tedy nelze očekávat pomoc od archeogenetiky.
22. Dnes označují pojmy Keltové a Germáni více či méně odlišné sociální reality v sociálních skupinách historiků, archeologů, jazykovědců a dalších vědeckých komunit, ale i laické veřejnosti a jejich jednotlivých uskupení např. dle vzdělání, zájmů, národnosti apod.
23. Pojmy Keltové a Germáni neoznačovaly a neoznačují etnika v jejich současném chápání.

24. Archeologové, historikové a lingvisté se bez pojmů Keltové a Germáni přesto neobejdou, neboť označují sociální reality v dobách a na územích, které zkoumají.
25. Keltové a Germáni v archeologických textech jsou myšlenkové konstrukty archeologů, v historických textech konstrukty historiků, v lingvistických textech konstrukty lingvistů apod.
  - 25.1. Tyto konstrukty jsou odlišné, protože spočívají na odlišných metodických základech. Keltové a Germáni vytvoření archeology, historiky, lingvisty a dalšími badateli jsou odlišní (obr. 11).
26. Obecné pojmy Keltové a Germáni se obvykle chápou jako syntézy složené z obsahů dílčích pojmů jednotlivých oborů. Takovouto syntézou ovšem vznikají Metakeltové a Metagermáni, kteří nikdy neexistovali (obr. 12).
  - 26.1. Bude nutné prozkoumat, zda se tímto postupem někdejší realitě přibližujeme či vzdalujeme (obr. 8).
  - 26.2. Metakeltové a Metagermáni se v čase proměňují, neboť jsou odrazem dosaženého stavu poznání a aktuálního stavu společnosti. Také oni jsou sociální realitou.
27. Slova Keltové, keltský, Germáni, germánský v archeologii představují archeologické termíny, nikoliv etnická určení.
  - 27.1. Náplň těchto termínů je nutné v tomto smyslu nově definovat, aby v archeologickém diskursu opět nabyly interpretační jednoznačnosti.
28. Protože slova keltové a germáni nejsou etnonymy, nemají se psát s velkými počátečními písmeny.¹
29. Odlišné názory nemění nic na platnosti tezí.

Teze vycházejí z jiných prací autora, v nichž lze nalézt bližší argumentaci a odkazy na další literaturu (zvláště *Salač 2020; týž 2023*). Dále jsou volně inspirovány díly z různých oborů (především *Barth 1969; Berger – Luckmann 1966; Collis 2003; Kuhn 1962; Seebold 1986; Wittgenstein 1922; Wolfram 2018*).

---

1) Tato teze platí pouze v jazycích, jejichž pravopis to umožňuje (blíže viz *Salač 2023*).

Celts and Germans – theses and images

1. It is assumed that the Celts and the Germans lived in Central Europe in the Late Iron Age.
  - 1.1. The Celts resided north of the Alps, while the Germans lived north of the Celts (fig. 1).
2. Both Celts and Germans are regarded as ethnic groups.
3. There are many definitions of an ethnic group; none is generally valid and accepted. No one knows precisely what an ethnic group is and how to objectively determine who belongs to one and who does not.
4. Despite that (precisely because of that) there are many methods of how to determine belonging to an ethnic group. There is an expectation that the more elaborate and detailed a method is, the greater its chance to determine objective rules of belonging to an ethnic group (fig. 2).
5. Archaeological sources are not bearers of ethnicity.
  - 5.1. Despite that, archaeologists distinguish Celts and Germans based on archaeological finds.
6. Only written sources can inform about ethnicity.
  - 6.1. Ancient written sources inform about ethnicity exceptionally.
  - 6.2. Ethnicity based on ancient written sources is usually an interpretation by modern scholars.
7. Archaeologists usually examine and interpret the Celts and the Germans as ethnic groups because they hope that an ethnic group can be determined using a combination of archaeological and written sources.
  - 7.1. Archaeologists ascribe a single culture to the Celts but multiple cultures and cultural groups to the Germans (fig. 3).
  - 7.2. Thesis 7.1. substantiates Thesis 5.
8. Archaeologists, like historians, linguists and other scholars, rely on ancient written sources when determining the ethnicity of the Celts and Germans.
  - 8.1. They thus presume, directly or indirectly, that unlike present-day scientists, the ancient authors knew what an ethnic group is and were able to determine the ethnicity of people, often even over a long distance in regions they had never visited.
9. The adoption of the names of groups of inhabitants and their ethnic interpretations from ancient authors proves that scholars in various disciplines directly or indirectly believe that these authors thought similarly to the way we think today (fig. 4).
  - 9.1. Last but not least, they thus express a belief that the ancient authors were interested in the ethnicity of the inhabitants of Central Europe in the Late Iron Age.
    - 9.1.1. The opinion that the real ethnicity of the population of Central Europe was usually of little interest to ancient authors prevails among the historians of Antiquity.

10. Artists, philosophers and scientists in various disciplines often doubt the substance of things, phenomena and various statements and, therefore, discuss their sense and meaning (fig. 5).
11. Archaeologists usually do not discuss the meaning and sense of the terms Celts and Germans (fig. 6).
12. Not only archaeologists believe that the earlier a written source, the more useful it is in the effort to get to know the beginnings of the Celts and Germans.
13. The earliest preserved written source mentioning the Celts has the form of fragments of three sentences written by Hecataeus of Miletus around 500 BC.
  - 13.1. Before Hecataeus, the Celts cannot be proved, only presumed.
  - 13.2. The meaning of the term Celts is not evident in Hecataeus. It cannot be proved that it denotes an ethnic group.
  - 13.3. Hecataeus mentions Celts along the present-day French coast of the Mediterranean Sea; his information does not document their presence in Central Europe at all.
  - 13.4. A mention by Herodotus that the Danube rises in the land of the Celts, recorded after 450 BC, is considered the earliest information about Celts in Central Europe.
  - 13.5. At the same time, however, Herodotus claims that the Celts live beyond the Pillars of Hercules (Gibraltar) and neighbour on the westernmost European people, the Cynesii.
  - 13.6. It is not evident whether Herodotus knew where the Danube rises.
  - 13.7. Herodotus's report cannot be evidence of the presence of the Celts in Central Europe in the 5th century BC.
  - 13.8. It cannot be proved that the term Celts always denoted one and the same ethnic group in ancient authors.
14. The existence of a single ethnic group, the Celts, in Central Europe south of the central European mountains (Mittelgebirge) in the last five centuries BC is an interpretive wish of archaeologists, historians of Antiquity, linguists and possibly scholars in other disciplines.
  - 14.1. The Celts in the archaeological literature are a creation of archaeologists.
15. The earliest certain preserved written source informing about the Germans is the Commentaries on the Gallic War by Julius Caesar completed in the winter of 52/51 BC.
  - 15.1. Before Caesar, the Germans can be presumed but not proved.
  - 15.2. Caesar called the inhabitants of Central Europe Germans. Until that time, the ancient world had regarded them as the Celts (fig. 7).
    - 15.2.1. Caesar did so for his personal political reasons.
    - 15.2.2. No exchange of population took place in Central Europe at the time the Commentaries came into existence.
  - 15.3. Due to Caesar's authority, the name Germans took root in the ancient world for the inhabitants of Central Europe. The Germans became a social reality in it.

- 15.4. According to historians of Antiquity, the inhabitants of Central Europe never accepted the name Germans in the Late Iron Age and the Roman Age; therefore, they never became a social reality in this area.
- 15.5. From the 3rd century AD, ancient authors ceased to use the name Germans for the contemporary inhabitants of Central Europe.
  - 15.5.1. No exchange of population took place in Central Europe in the 3rd century AD (fig. 8).
- 15.6. Theses 15.2. – 15.5. document that the term Germans did not have an ethnic meaning in the centuries near the turn of the eras.
- 15.7. The inhabitants of Central Europe never identified themselves as Germans. From the 3rd century, the Romans did not consider them Germans, either. Germans in periods later than the 3rd century are therefore exclusively an interpretive construct of modern scholars.
16. The existence of a single ethnic group, the Germans, in Central Europe in the 1st century BC and the subsequent centuries is an interpretive wish of archaeologists, historians of Antiquity, linguists and possibly scholars in other disciplines.
17. The sources used to gain information about the Celts and Germans are varied (written, material, linguistic, etc.) and, by definition, mutually non-linkable (incompatible).
  - 17.1. They resemble jigsaw puzzles with differently shaped pieces (fig. 9).
18. All the sources are incomplete.
19. Even so, archaeologists and other researchers endeavour to document a Celtic or Germanic ethnic group in central Europe in the centuries near the turn of the eras by combining the preserved fragments of the varied sources. This gives rise to various definitions and reconstructions of Celts and Germans. Since it is not evident what an ethnic group actually is, however, it cannot be determined which solution is correct (fig. 10).
  - 19.1. The opinion currently predominant in the social sciences – that the decisive factor for the determination of ethnicity is how the people feel and how they identify themselves – is not helpful, either. This sphere of the social world is inaccessible to us because neither the Celts nor the Germans left any extensive written monuments.
20. The Celts and the Germans are terms the ancient world used for populations residing north of the Alps. They came into existence regardless of their own feelings, language and mental culture.
  - 20.1. The Celts and the Germans represented reality in the ancient world, but it was a social reality, not a physical one.
  - 20.2. This reality did not have an ethnic content in the present-day meaning of the word.
21. Since the ethnicity of the Celts and Germans, like all other ethnicities, is a social reality, it cannot be examined through natural sciences.
  - 21.1. Therefore, no help in the determination of ethnicity can be expected from archaeogenetics.

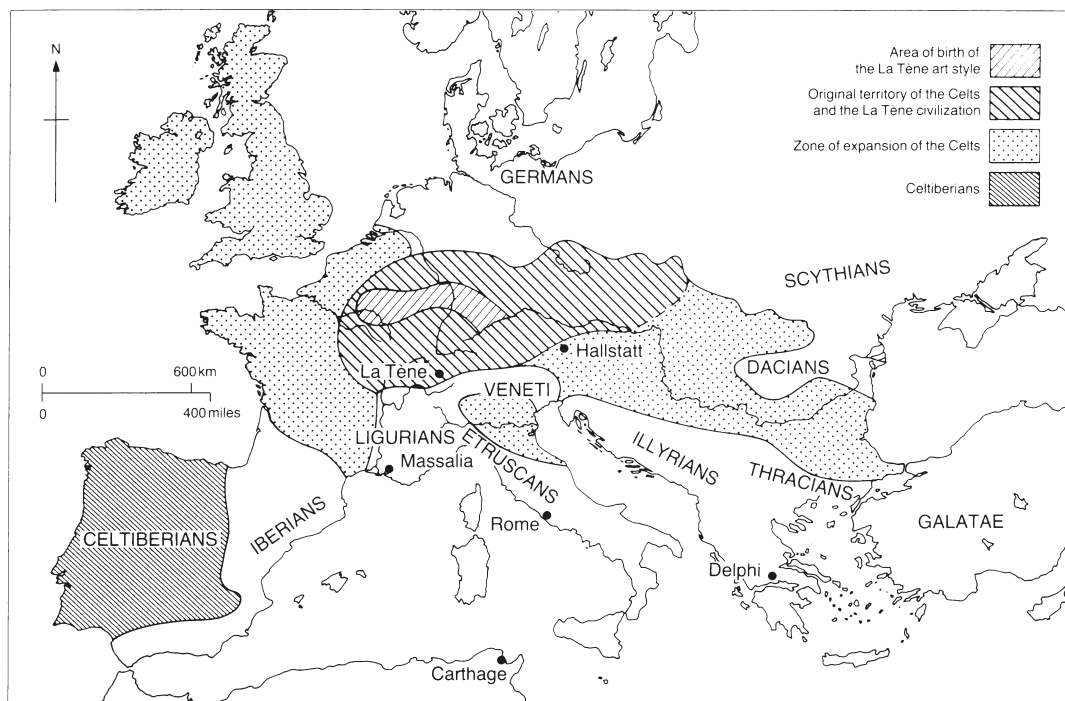

22. Today, the terms Celts and Germans denote more or less different social realities in the social groups of historians, archaeologists, linguists and other scientific communities, as well as among the lay public and its individual groupings according to education, interests, nationalities, etc.
23. The terms Celts and Germans did not denote and do not denote ethnic groups as they are understood today.
24. Despite that, archaeologists, historians and linguists cannot do without the terms Celts and Germans because they denote social realities in the periods and territories they examine.
25. The Celts and the Germans in archaeological texts are mental constructs of archaeologists; in historical texts, of historians; in linguistic texts, of linguists; etc.
  - 25.1. These constructs are different because they are based on different methodological foundations. The Celts and the Germans created by archaeologists, historians, linguists and other scholars are different (fig. 11).
26. The generic terms Celts and Germans are usually understood as syntheses comprised of the contents of the partial terms used in the individual disciplines. However, such synthesis creates Meta-Celts and Meta-Germans, who never existed (fig. 12).
  - 26.1. It will be necessary to examine whether the use of this procedure gets us closer to, or further from reality (fig. 8).
  - 26.2. The Meta-Celts and Meta-Germans change over time, since they reflect the achieved state of knowledge and the current condition of society. They also represent social reality.
27. The words Celts, Celtic, Germans, Germanic in archaeology represent archaeological terms, rather than ethnic designations.
  - 27.1. In this sense, the content of these terms needs to be newly defined in order for them to regain interpretation unambiguity in archaeological discourse.
28. Because the words “celts” and “germans” are not ethnonyms, they should not be capitalized.¹
29. Different opinions change nothing about the validity of the theses.

The theses are based on other works by the present author that contain more detailed argumentation and references to more literature (especially *Salač 2020; 2023*). Furthermore, they are loosely inspired by works from various disciplines (above all *Barth 1969; Berger – Luckmann 1966; Collis 2003; Kuhn 1962; Seebold 1986; Wittgenstein 1922; Wolfram 2018*). English by Milan Rydvan

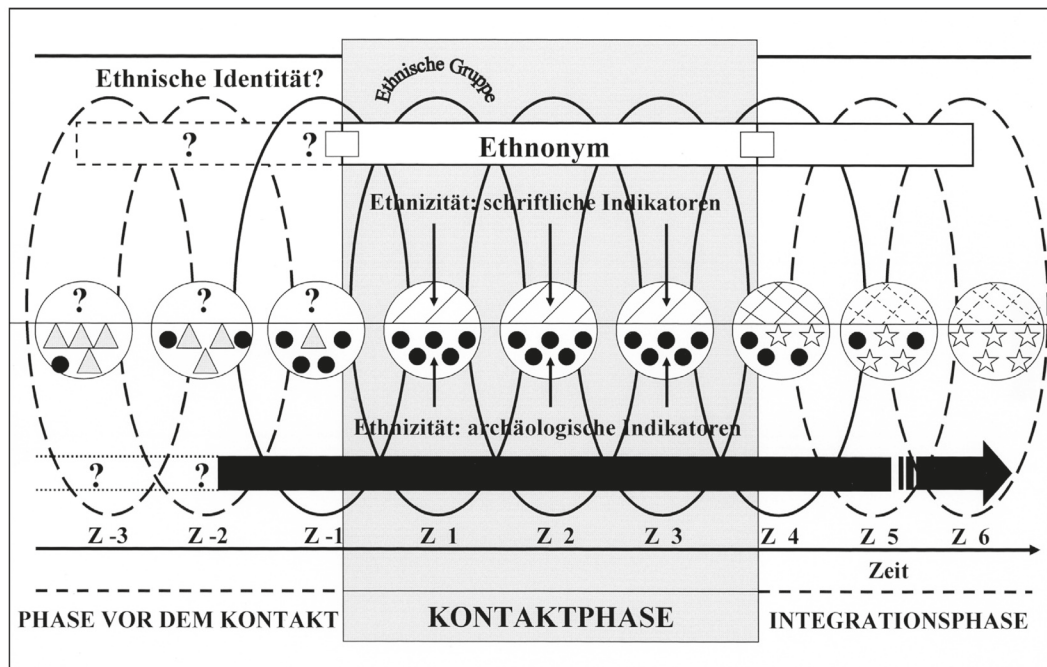
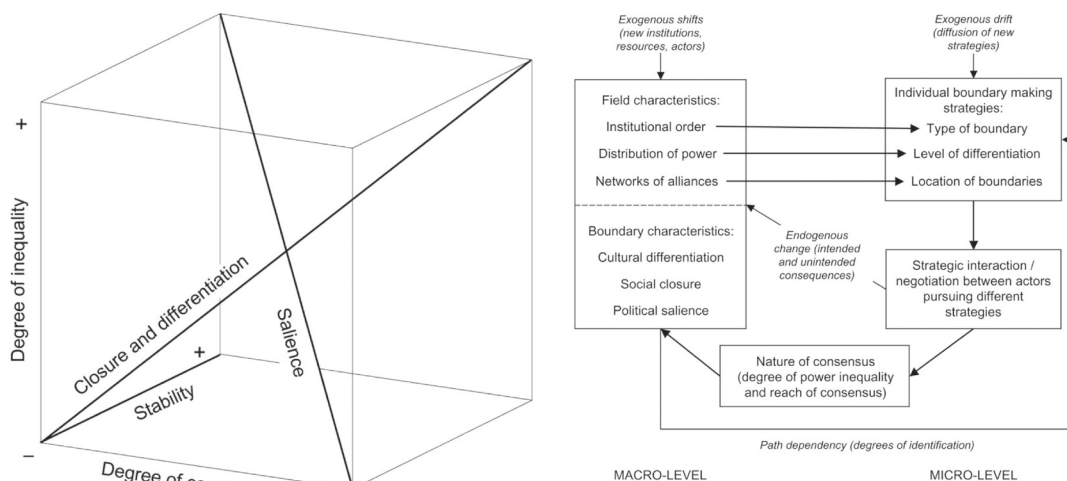
---

1) This thesis only applies to languages whose orthography enables it.

Obr. 1. Území Keltů a jejich sousedů v mladší době železné (dle Megaw a Megaw 1989)

Fig. 1. The territory of the Celts and their neighbours in the Late Iron Age (after Megaw and Megaw 1989)

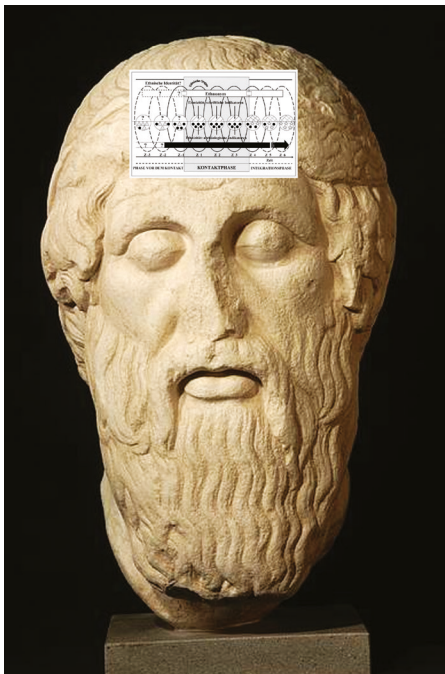
Obr. 2. Příklady zobrazení způsobů stanovování etnicity současných (*Wimmer 2008*, nahoře) a minulých populací (*Fernández-Götz 2009*)

Fig. 2. Examples of the depiction of methods of determining the ethnicity of present (*Wimmer 2008*, top) and past (*Fernández-Götz 2009*) populations

Obr. 3. Ve staletích před změnou letopočtu se Keltům připisuje laténská kultura, Germánům několik archeologických kultur a skupin (dle *Sicherl 2015*)

Fig. 3. In the centuries before the turn of the eras, the Celts are attributed the La Tène culture and the Germans several archaeological cultures and groups (after *Sicherl 2015*)

Obr. 4. Antickým autorům se často přisuzuje naše dnešní uvažování (vlevo Hekataios; vpravo Titus Livius)

Fig. 4. Ancient authors are often ascribed our present-day way of thinking (left: Hecataeus; right: Livy)

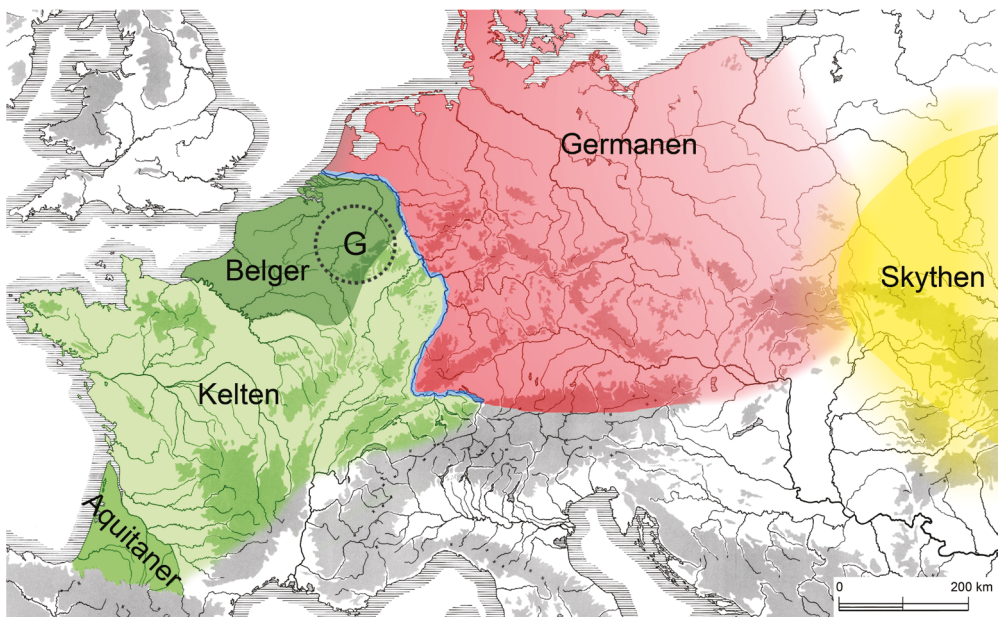
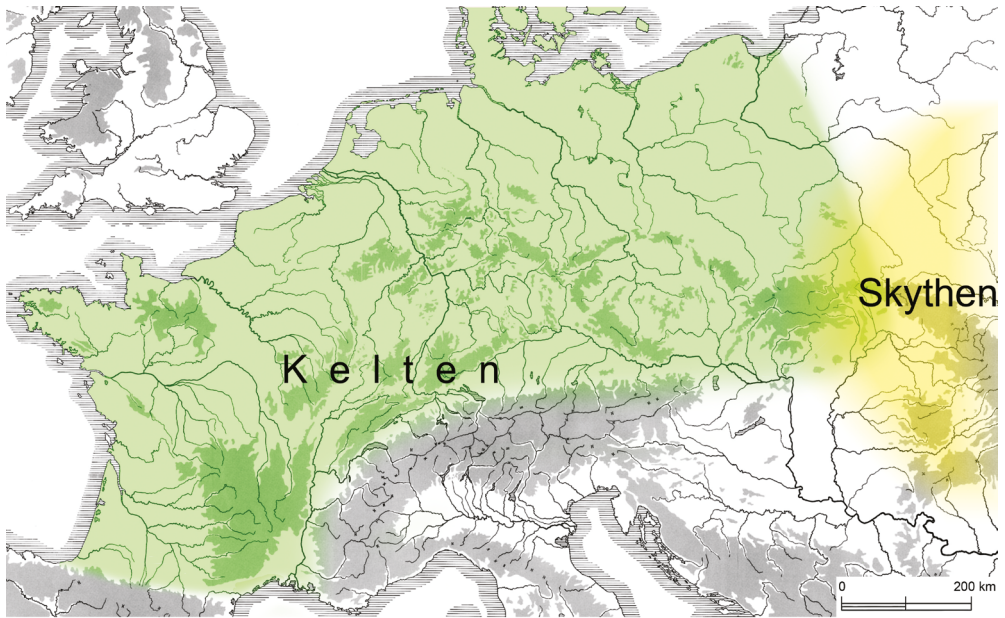
Obr. 5. Zobrazení dýmky s nápisem *Toto není dýmka* malíře Magritta vybízí k diskusi o podstatě předmětů, obrazů, slov a mnoha dalších faktů

Fig. 5. The depiction of a pipe with the statement *This is not a pipe* by René Magritte prompts a discussion on the substance of objects, images, words and many other facts

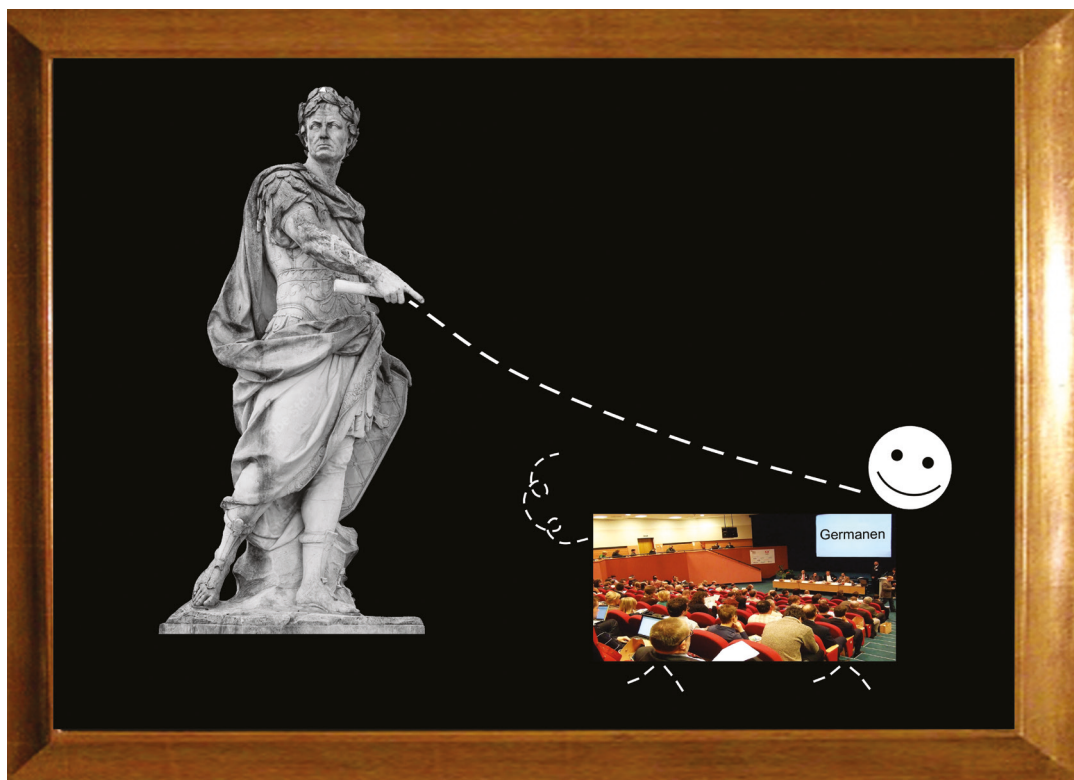
Obr. 6. O podstatě pojmu Keltové (a Germáni) diskutují archeologové zřídka

Fig. 6. Archaeologists rarely discuss the substance of the term Celts (and Germans)

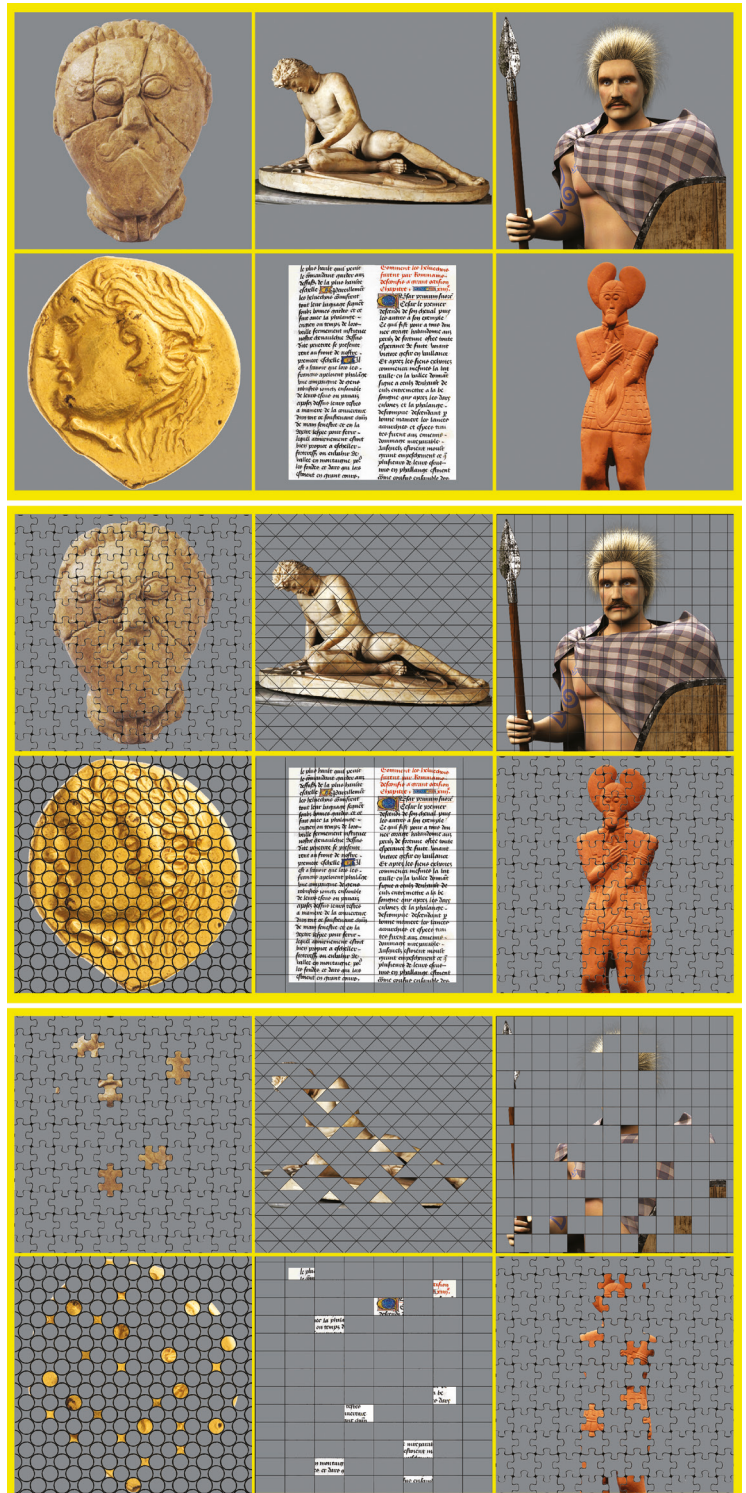
Obr. 7. Keltové a Germáni v Evropě před a po zveřejnění Caesarových Zápisků a válce galské (tečkované kolečko symbolizuje *germani cisrhenani*)

Fig. 7. The Celts and the Germans in Europe before and after the publication of Caesar's Commentaries on the Gallic War (the dotted circle represents *Germani cisrhenani*)

Obr. 8. Badatelé různých oborů sice vytvářejí moderní interpretační konstrukty Keltů a Germánů v 1. století př. Kr., ovšem de facto dle Caesarova návodu a pod jeho dohledem

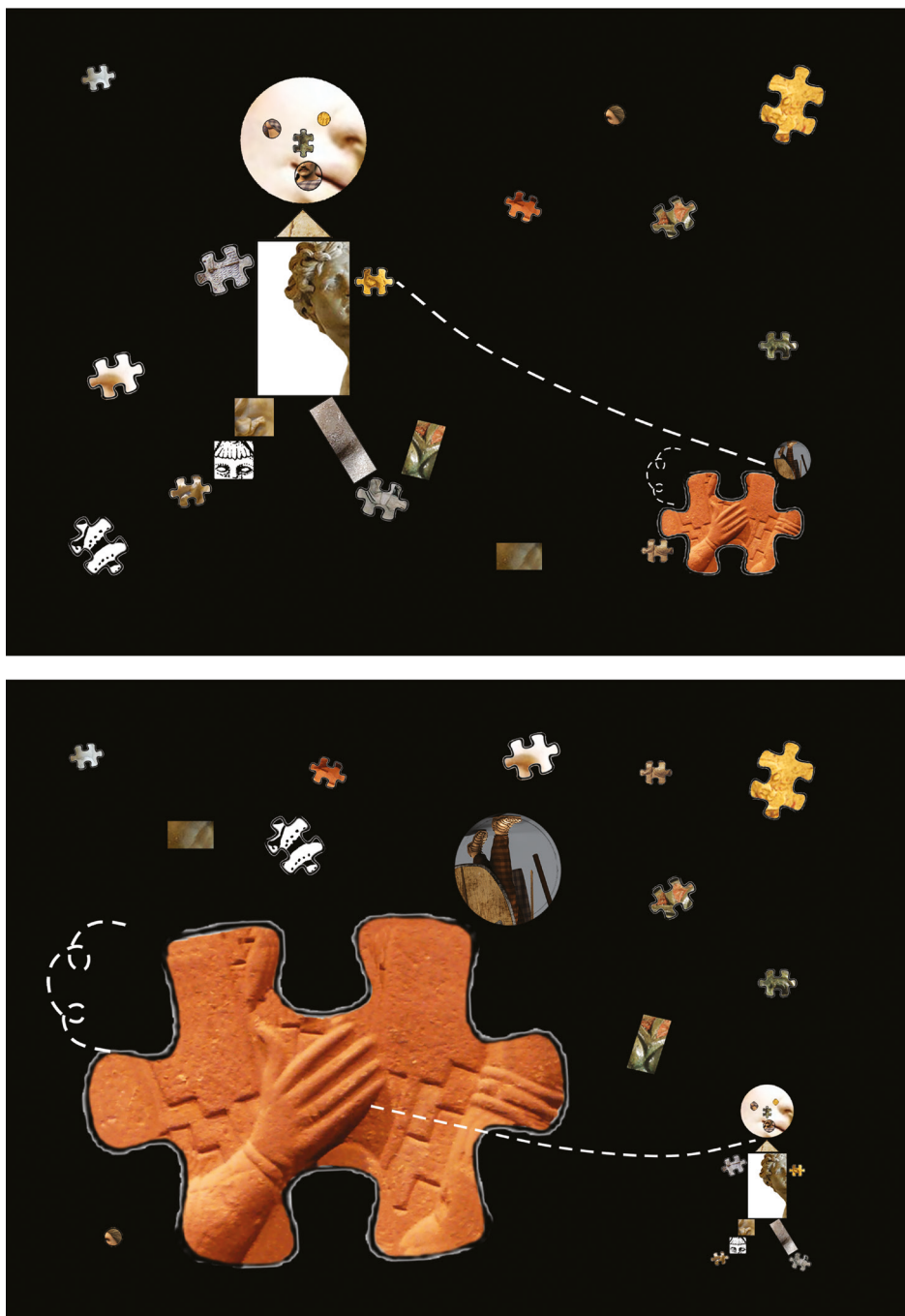
Fig. 8. Scholars in various disciplines create modern interpretive constructs of the Celts and Germans in the 1st century BC, but they do so de facto according to Caesar's instructions and under his supervision

Obr. 9. Prameny k poznávání Keltů a Germánů jsou neúplné a navzájem nekompatibilní

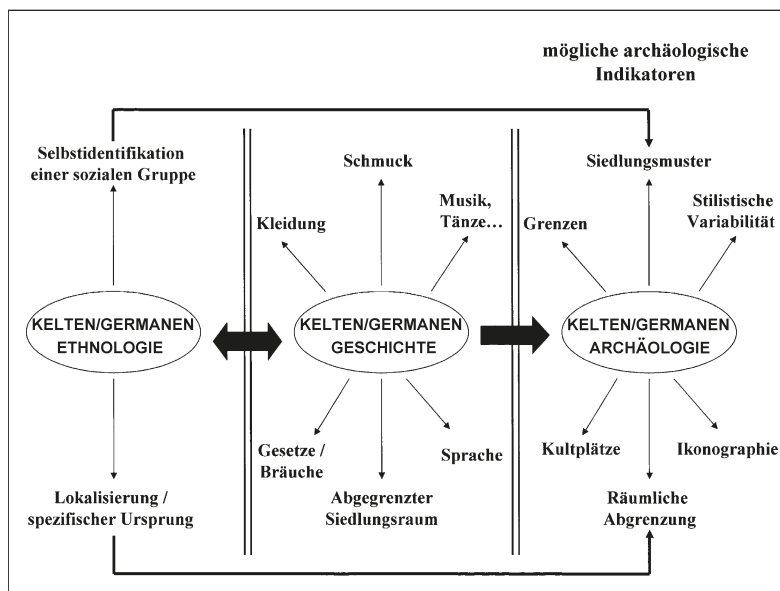
Fig. 9. The sources of knowledge of the Celts and Germans are incomplete and mutually incompatible

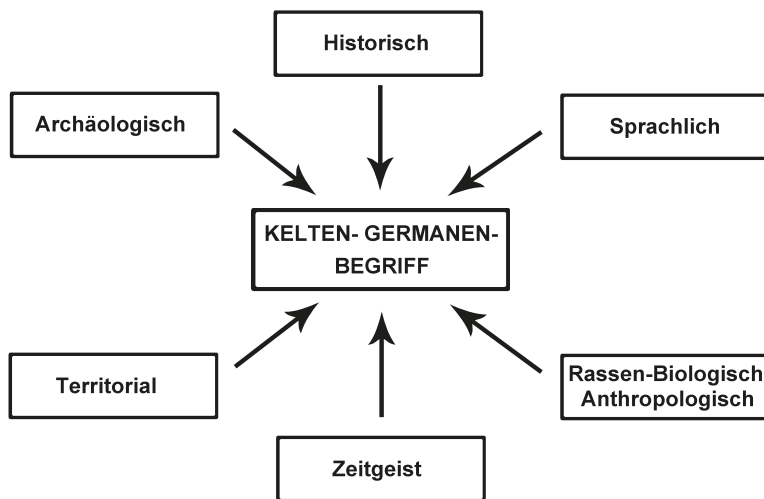
Obr. 10. Rekonstrukce etnicity Keltů (a Germánů) sestavené z neúplných a nekompatibilních pramenů je obtížné hodnotit, protože pojem etnicita je různě chápán

Fig. 10. Reconstructions of the ethnicity of the Celts (and the Germans) compiled from incomplete and incompatible sources are difficult to assess because the term ethnicity is understood in different ways

Obr. 11. Jednotlivé obory si vytvářejí své obrazy etnik, tedy i své Kelty a Germány (dle Ruiz Zapatero – Álvarez-Sanchis 2002 a Fernández-Götz 2009; upraveno)

Fig. 11. The individual disciplines create their own images of ethnic groups, and thus also their own Celts and Germans (after Ruiz Zapatero – Álvarez-Sanchis 2002 and Fernández-Götz 2009; adapted)

Obr. 12. Obecné pojmy Keltové a Germáni vznikají spojováním obsahů pojmů vzniklých v různých odborných i laických společnostech, výsledkem jsou zkonstruováni Metakeltové a Metagermáni, kteří zřejmě nikdy neexistovali (dle Steuer 2021; upraveno)

Fig. 12. The generic terms Celts and Germans come from the merging of the contents of terms arisen in various professional and lay societies; the resulting construct, the Meta-Celts and Meta-Germans, apparently never existed (after Steuer 2021; adapted)

Bibliografie

- Barth, F. 1969:* Introduction. In: F. Barth (ed.): Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference. Oslo, 9–38.
- Berger, P. – Luckmann, T. 1966:* The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. New York.
- Collis, J. 2003:* The Celts. Origins, Myths, Inventions. Gloucestershire.
- Fernandez-Götz, M. 2009:* Ethische Interpretation in der Eisenzeitarchäologie, Grenzen und Möglichkeiten. In: G. Uelsberg – M. Schmauder (eds.): Kelten am Rhein. Akten des dreizehnten Internationalen Keltologiekongresses. Erster Teil: Archäologie. Ethizität und Romanisierung. Bonn, 13–23.
- Fernandez-Götz, M. 2014:* Identity and Power: The Transformation of Iron Age Societies in Northeast Gaul. Amsterdam.
- Kuhn, T. S. 1962:* The Structure of Scientific Revolutions. Chicago.
- Megaw R. – Megaw V. 1989:* Celtic Art, from its Beginnings to the Book of Kells. London.
- Ruiz Zapatero, G. – Álvarez-Sanchís, J. R. 2002:* Etnicidad y Arqueología. Tras la identidad de los Vettones. Spal 11. Homenaje al Prof. Pellicer II, Sevilla, 253–275.
- Salač, V. 2020:* Les Celtes en tant que paradigmes. In: G. Pierrelvelcin – J. Kysela – S. Fichtl (ed.): Unité et diversité du monde celtique – Unity and Diversity in the Celtic World, Actes du 42e colloque international de l'AFEAF, Prague, 10-13 mai 2018. Paris, AFEAF/Prague, 43–57.
- Salač, V. 2023:* Keltové a Germáni i keltové a germáni. O psaní velkých písmen v názvech etnik a umělých myšlenkových konstruktů – Celts and Germans, as well as celts and germans. On the capitalization of the names of ethnic groups and artificial mental constructs, Naše řeč 106, 2023/3, 185–191.
- Seebold, 1986:* Die Konstruierung des Germanischen in sprachlicher Sicht. In: H. Beck (Hrsg.): Germanenprobleme in heutiger Sicht, Berlin – New York, 168–182.
- Sicherl, B. 2015:* Zur kulturellen Gliederung Westfalens in der späten Eisenzeit. In: J. Gaffrey – E. Cichy – M. Zeiler (Hrsg.): Westfalen in der Eisenzeit. Münster.
- Steuer, H. 2021:* „Germanen“ aus Sicht der Archäologie. Berlin-Boston.
- Wimmer A. 2008:* The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory. American Journal of Sociology 113, 970–1022.
- Wittgenstein, L. 1922:* Tractatus logico-philosophicus. London.
- Wolfram, H. 2018:* Das Römerreich und seine Germanen. Eine Erzählung von Herkunft und Ankunft. Wien-Köln-Weimar.

Výběr další literatury k tématu etnicity obecně a etnicity keltů a germánů především

Seznam obsahuje i práce vyjadřující jiné názory, než jsou prezentovány v tezích, proto stojí za připomenutí platnost teze 29.

- Brather, S. 2004:* Ethische Interpretationen in der frühgeschichtlichen Archäologie. Berlin-New York.
- Brather, S. 2020:* Germanen als Kategorie der Forschung? Römischer Blickwinkel und kulturelle Praxis. In: G. Uelsberg – M. Wemhoff (Hrsg.): germanen. eine archäologische Bestandaufnahme. Berlin, 401–415.
- Blažek, V. 2010:* On the position of Gaulish within Celtic from the point of view of glottochronology. Indogermanische Forschungen 114, 257–299.
- Burmeister, S. 2017:* Die Germanen im Blickfeld der Kollektivwissenschaft. Zeitschrift für Kultur- und Kollektivwissenschaft 3, 83–108.

- Burmeister, S. 2020:* Germanen? Die Facetten und Probleme eines germanischen Kollektivbegriffs vor dem Hintergrund der bekannten Quellen. In: G. Uelsberg – M. Wemhoff (Hrsg.): germanen. eine archäologische Bestandaufnahme. Berlin, 417–431.
- Collis, J. 2009:* Redefining the Celts. In: Kelten am Rhein, Akten des dreizehnten Internationalen Keltologiekongresses. II. Teil Sprachen und Literatur. Mainz, 33–43.
- Cunliffe, B. – Koch J. T. (eds.) 2010:* Celtic from the West: Alternative perspectives from archaeology, genetics, language and literature. Oxford.
- Cunliffe, B. – Koch, J. T. (eds.) 2019:* Exploring Celtic origins: New ways forward in archaeology, linguistics, and genetics. Oxford.
- Curta, F. 2021:* Slavs in the Making. History, Linguistics and Archaeology in Eastern Europe (ca. 500 – ca. 700). London and New York.
- Dietler, M. 1999:* „Naši předkové Galové“: Archeologie, etnický nacionalismus a manipulace s keltskou identitou v moderní Evropě, Archeologické rozhledy 51, 537–556.
- Geary, P. J. 2003:* The Myth of Nations. The medieval Origins of Europe. Princeton.
- Heyd, V. 2017:* Kossinna's smile, Antiquity 91(356), 348–359.
- Horálek, A. 2012:* Tři přístupy k pupkům národů. Primordialisticko-modernistický diskurz prizmatem aktivity a objektivitě etnicity. Český lid 99, 23–43.
- Jarnut, J. 2004:* Germanisch. Plädoyer für die Abschaffung eines obsoleten Zentralbegriffes der Frühmittelalterforschung. In: W. Pohl (Hrsg.): Die Suche nach den Ursprüngen. Von der Bedeutung des frühen Mittelalters (Forschungen zur Geschichte des Mittelalters. Wien, 107–113.
- Jarnut, J. 2012:* Zum „Germanen“ – Begriff der Historiker. In: H. Beck, – D. Geuenich – H. Steuer (Hrsg.): Altertumskunde – Altertumswissenschaft – Kulturwissenschaft. Erträge und Perspektiven nach 40 Jahren. Berlin-Boston, 391–400.
- James, S. 1999:* The Atlantic Celts. Ancient people or modern invention? London.
- Jenkins, R. 1997:* Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations. London-Thousand Oaks-New Deplhi.
- Jones, S. 1997:* The archaeology of ethnicity. Constructing identities in the past and present. London-New York.
- Karl, R. – Leskovar, J. – Moser, S. (Hrsg.) 2012:* Die erfundenen Kelten. Mythologie eines Begriffes und seine Verwendung in Archäologie, Tourismus und Esoterik, Studien zur Kulturgeschichte von Oberösterreich 31. Linz.
- Koch, J. T. – Cunliffe, B. (eds.) 2013:* Celtic from the West 2: Rethinking the Bronze Age and the arrival of Indo-European in Atlantic Europe. Oxford.
- Koch, J. T. – Cunliffe, B. (eds.) 2016:* Celtic from the West 3: Atlantic Europe in the Metal Ages: Questions of shared language. Oxford and Oakville.
- Kremer, B. 1994:* Das Bild der Kelten bis in augusteische Zeit. Stuttgart.
- Květina, P. 2010:* Archeologie smyšlené identity, Archeologické rozhledy 62, 629–660.
- Leskovar, J. 2012:* Kämpfen um die Kelten. Archäologische Argumente in der neuheidnischen Literatur und der Keltenbegriff in der Fachliteratur. Keltische Forschungen 2. Wien.
- Lund, A. A. 1998:* Die ersten Germanen. Ethnizität und Ethnogenese. Heidelberg.
- Lund, A. A. 2009:* Wie die Indianer und die Germanen zu ihrem Namen kamen. Ein Vergleich. In: W. Heinzmann – K. Bödl – H. Beck (Hrsg.): Analecta Septentrionalia. Beiträge zur nordgermanischen Kultur- und Literaturgeschichte. Berlin-New York, 730–744.
- Morse, M. A. 2005:* How the Celts came to Britain. Gloucestershire.
- Pauli, L. 1980:* Herkunft der Kelten. Sinn und Unsinn einer alten Frage. In: Die Kelten in Mitteleuropa. Hallein, 16–24.

- Pohl, W. 2000:* Die Germanen. Enzyklopädie Deutscher Geschichte Band 57. München.
- Pohl, W. 2004:* Vom Nutzen des Germanenbegriffes zwischen Antike und Mittelalter: eine forschungsgeschichtliche Perspektive. In: W. Hägermann – W. Haubrichs – J. Jarnut (Hrsg.): *Akkulturation. Probleme einer germanisch-romanischen Kultursynthese in Spätantike und frühem Mittelalter.* Berlin-New York, 18–33.
- Pohl, W. – Mehofer, M. (Hrsg.) 2010:* *Archaeology of identity = Archäologie der Identität.* Wien.
- Rau, A. 2023:* Ein Buch über die, die es nie gab – Anmerkungen zu Heiko Steuers ‚Germanen‘ aus Sicht der Archäologie“. *Germania* 100, 313–348.
- Rieckhoff, S. (ed.) 2006:* *Celtes et Gaulois, l'Archéologie face à l'Histoire, I: Celtes et Gaulois dans l'histoire, l'historiographie et l'idéologie moderne.* Actes de la table ronde de Leipzig, 16–17 juin 2005. Glux-en-Glenne.
- Roymans, N. 2004:* *Ethnic Identity and Imperial Power. The Batavians in the Early Roman Empire.* Amsterdam.
- Seebold, E. 2012:* Die frühen Germanen und ihre Nachbarn. In: H. Beck, – D. Geuenich – H. Steuer (Hrsg.): *Alteltumskunde – Alteltumswissenschaft – Kulturwissenschaft. Erträge und Perspektiven nach 40 Jahren.* Berlin-Boston, 243–262.
- Siapkas, J. 2003:* *Heterological Ethnicity. Conceptualizing identities in ancient Greece.* Uppsala.
- Steinacher, R. 2010:* Wie historisch ist der Germanenbegriff? Kleine Bemerkungen zu einem großen Problem. In: K. Ruffing – A. Becker – G. Rasbach (Hrsg.): *Kontaktzone Lahn. Studien zum Kulturkontakt zwischen Römern und germanischen Stämmen.* Wiesbaden, 139–152.
- Steinacher, R. 2023:* *Germania and the Germani – where are we now?* *Germania* 100, 291–312.
- Udolph, J. 1994:* *Namenskundliche Studien zum Germanenproblem.* Berlin-New York.
- Uelsberg, G. – Wemhoff, M. (Hrsg.) 2020:* *germanen. eine archäologische Bestandaufnahme.* Berlin.
- Wells, P. S. 2001:* *Beyond Celts, Germans and Scythians: Archaeology and Identity in Iron Age Europa.* London.
- Wenskus, R. 1961:* *Stammesbildung und Verfassung.* Köln-Graz.
- Wenskus, R. 1986:* Über die Möglichkeit eines allgemeinen interdisziplinären Germanenbegriffs. In: *Germanenprobleme in heutiger Sicht.* Berlin-New York, 1–21.
- Wolters, R. 2020:* Germanenname und Germanenbegriff in der Antike. In: G. Uelsberg – M. Wemhoff (Hrsg.): *germanen. eine archäologische Bestandaufnahme.* Berlin, 451–463.
- Ruiz Zapatero, G. 2006:* The Celts in Spain. From archaeology to modern identities. In: Rieckhoff, S. (ed.): *Celtes et Gaulois, l'Archéologie face à l'Histoire, I: Celtes et Gaulois dans l'histoire, l'historiographie et l'idéologie moderne.* Actes de la table ronde de Leipzig, 16–17 juin 2005. Glux-en-Glenne, 197–218.
- Základní texty k problematice etnicity ve světové vědecké literatuře v českém překladu přináší:
- Jakoubek, M. ed. 2016:* *Teorie etnicity. Čítanka textů.* Praha.
- Veškeré antické prameny ke keltům a germánům ve střední Evropě v originále a v německém překladu a stručné úryvky v originále a českém jazyce přináší následující práce:
- Bartoňková, D. – Radová, I. 2010:* *Antické písemné prameny k dějinám střední Evropy.* Praha.
- Goetz, H.-W. – Welwei, K.-W. (Hrsg.) 2013:* *Altes Germanien. Auszüge aus den antiken Quellen über die Germanen und ihre Beziehungen zum Römischen reich. Quellen der Alten Geschichte bis zum Jahre 238 n. Chr. Erster Teil.* Darmstadt.
- Herrmann, J. (Hrsg.) 1988–1992:* *Griechische und lateinische Quellen zur Frühgeschichte Mitteleuropas bis zur Mitte des 1. Jahrtausends unserer Zeit.* Vier Bände. Berlin.

Diskuse

Z obsahového hlediska upozorňuji na jeden logický lapsus, který by měl být vyřešen. Existuje rozpor mezi body 20.2, resp. 23 a bodem 3. Na jedné straně se tvrdí, že „pojmy Keltové a Germáni neoznačovaly a neoznačují etnika v jejich současném chápání“, resp. že realita antického světa „neměla etnický obsah v dnešním slova smyslu“. Na straně druhé však podle bodu 3 neexistuje dnes žádná obecně platná a uznávaná definice etnicity a „nikdo přesně neví, co to etnikum je“. Summa summarum neexistuje-li (není definovaná) etnicita dnes, nemohla existovat (nelze ji definovat) ani v minulosti. Tvzení však můžeme i otočit: existuje-li dnes etnicita a jen ji nejsme schopni definovat, mohla etnicita existovat i v minulosti, jen ji nejsme (prozatím?) schopni správně popsat a zkoumat. Pokud by platilo druhé tvrzení, má stále smysl se etnicitou zabývat a hledat způsoby, jak s ní správně vědecky a hlavně eticky zacházet. Proto by neměla zmizet z našeho pojmového aparátu.

Jiří Macháček

Autor diskusního příspěvku shledává logický rozpor mezi tezemi 20.2, resp. 23 na jedné straně a 3 na straně druhé, tedy mezi tvrzením, že neexistuje žádná obecně uznávaná definice etnika a názorem, že antické pojmy Keltové a Germáni neoznačovaly etnika v dnešním chápání. J. Macháček při tomto tvrzení vychází z předpokladu, že není-li něco definováno, pak to neexistuje. Domnívám se, že tomu tak není, že existuje mnoho reálných jevů, jež obecně uznávanou definici postrádají, a přesto existují, ať již jsou hmotné (např. bramborová polévka) či nehmotné podstaty (láska, spokojenost). Zvláště pojmy týkající se člověka a lidské společnosti se obtížně definují a nezdá se je jednoznačně definovat ani nelze – rozum, nadání, bohatství, krize, elita atd. atd. K takovýmto pojům patří bezesporu i etnikum či etnicita. Smyslem předložených tezí nebylo zpochybnit existenci etnik v pravěku, ale (kromě jiného) upozornit na velmi reálnou možnost, že pojmy keltové a germáni nejsou pojmy etnickými v dnešním slova smyslu. Oba pojmy měly u řeckých a římských autorů jiný význam a jinou náplň, než jim přikládáme dnes. Vždyť i jevy mající všeobecně unávanou definici ji velmi často nemají navždy, ale ta se často proměňuje s narůstajícími poznatky. Vzpomeňme jen na atom v pojetí Démokrita a v pojetí fyziků v posledních několika staletích.

Faktem ovšem zůstává, že s otočeným tvrzením J. Macháčka, že etnicita existovala a existuje, jen ji nejsme schopni a možná ani ochotni definovat, nezbyvá než souhlasit. Stejně tak sdílím jeho přesvědčení, že by neměla zmizet z našeho pojmového aparátu. Zbývá jen podotknout, že ji nesmíme chápat staticky, ale v jejích četných proměnách daných časem či vývojem lidského poznání. Jako archeologové si ovšem musíme ujasnit, zda náš obor umožňuje či neumožňuje stanovovat etnicitu minulých populací, případně za jakých podmínek. Dnes tvrdíme, že naše nálezy nejsou nositeli etnicity a zároveň ji s jejich pomocí určujeme.

Nejobtížnějším úkolem ovšem patrně zůstává najít vhodnou formu, jak veřejnosti sdělovat, že keltové, germáni, S(s)lované nejsou názvy národů, tak jak je známe dnes.

Hlavním cílem předložených tezí je oživit v našem prostředí diskusi na téma etnicity, a to nejen keltů a germánů. Vítány jsou všechny názory, zvláště ty kritické, byť nelze zapomínat, že v obtížné diskusi nám skýtá pevný bod pouze teze 29.

Vladimír Salač

Autoři vybízejí k pokračování diskuse.

doc. PhDr. Vladimír Salač, CSc.

- Archeologický ústav AV ČR v Praze
Letenská 4, CZ 118 01 Praha 1
vladimir.salac@email.cz
-

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.